

ՀՏԴ 336.77(479.243)Տնտեսագիտություն*Արևիկ ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆ**ԱրՊՀ, Ֆինանսահաշվային ամբիոնի դասախոս**E-mail: arevik.aleksanyan@bk.ru**Արմինե ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ**ԱրՊՀ, տնտեսագիտության ֆակուլտետ, «Կառավարում»**մասնագիտության առաջին կուրսի մագիստրանտ*

ՀՀ ԲՅՈՒՋԵՏԱՅԻՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՅԼ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ՄԻՋԵՎ ՓՈԽԿԱՊՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բյուջետային եկամուտներն անվերադարձ կարգով, օրենսդրությանը համապատասխան, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների դրամական միջոցներն են, որոնց միջոցով լուծվում են հասարակության առջև ծառացած խնդիրները: Բյուջետային եկամուտների և այլ մակրոտնտեսական ցուցանիշների միջև փոխկապվածության բացահայտման նպատակով հոդվածում իրականացված է կոռելյացիոն-ռեգրեսիոն վերլուծություն: Հոդվածում ներկայացված են նաև համալսարանի և Արցախյան երրորդ պատերազմի բացասական հետևանքները վերացնելու նպատակով ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող միջոցառումները:

Բանալի բառեր բյուջե, բյուջետային եկամուտներ, կոռելյացիոն-ռեգրեսիոն վերլուծություն, արդյունքային ցուցանիշ, գործոնային ցուցանիշ, գծային ռեգրեսիայի հավասարում, կոռելյացիայի գործակից, դետերմինացիայի գործակից, հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցություն:

А. Алексанян, А. Степанян
**АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ ДОХОДОВ БЮДЖЕТА РА С
ДРУГИМИ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИМИ ПОКАЗАТЕЛЯМИ**

Доходы бюджета в соответствии с законодательством - это средства государственных органов и органов местного самоуправления, за счет которых решаются проблемы, стоящие перед обществом. Для выявления взаимосвязи доходов бюджета с другими макроэкономическими показателями в статье проводится корреляционно-регрессионный анализ. В статье также представлены меры, принимаемые Правительством Республики Армения по ликвидации негативных последствий эпидемии и третьей Арцахской войны.

Ключевые слова: бюджет, доходы бюджета, корреляционно-регрессионный анализ, индекс выпуска, факторный индекс, уравнение линейной регрессии, коэффициент корреляции, фактор детерминации, соотношение налог / ВВП.

A. Aleksanyan, A. Stepanyan

ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN RA BUDGET REVENUES AND OTHER MACROECONOMIC INDICATORS

In accordance with the legislation, budget revenues are funds of state bodies and local self-government bodies, at the expense of which the problems facing society are solved. To identify the relationship of budget revenues with other macroeconomic indicators, the article carries out a correlation-regression analysis. The article also presents the measures taken by the Government of the Republic of Armenia to eliminate the negative consequences of the epidemic and the third Artsakh war.

Key words: budget, budget revenues, correlation-regression analysis, output index, factor index, linear regression equation, correlation coefficient, determination factor, tax / GDP ratio.

Բյուջեն և բյուջետային հարաբերությունները եղել և շարունակում են մնալ հայ և արտասահմանյան գիտնականների և հետազոտողների ուշադրության կենտրոնում, քանի որ վերջինս յուրաքանչյուր պետության գլխավոր ֆինանսական պլանն է, հանրային ֆինանսների առաջավոր օղակը, որի միջոցով պետությունը լուծում է իր առջև ծառացած խնդիրները:

Ըստ ռուս տնտեսագետ Մ.Պիսկոտինի՝ «բյուջե» տերմինը պետք է դիտարկել երեք տեսանկյունից՝ տնտեսական, նյութական և իրավական: Որպես տնտեսական կատեգորիա բյուջեն տնտեսական հարաբերությունների ամբողջություն է, որոնք կապված են պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսական ռեսուրսների ձևավորման և օգտագործման հետ: Նյութական իմաստով բյուջեն դիտարկվում է որպես ֆինանսական ռեսուրսների կենտրոնացված ֆոնդ, որն անհրաժեշտ է պետական ծախսերի իրականացման համար: Իրավական տեսանկյունից բյուջեն դիտարկվում է որպես «պետական տնտեսական գործունեության պլան», «ֆինանսական ծրագիր»: Այն ծառայում է որպես պետական և տեղական

ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսական գործունեության իրականացման համար գլխավոր իրավական ակտ:¹

Ըստ Տ. Պոզդնյակովայի՝ բյուջեների միջոցով ձևավորվում են համապատասխան պետական կամ տեղական կազմավորման դրամական ֆոնդերը, որոնք ապահովում են վերջինիս ընդհանուր նշանակության խնդիրների լուծումը, ֆինանսական հիմք են ստեղծում պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործառույթների իրականացման համար:²

Լ. Դրոբոզինան բյուջեն սահմանում է որպես «դրամական միջոցների հիմնական կենտրոնացված ֆինանսական ռեսուրս»:³ Ըստ տնտեսական բովանդակության՝ պետական բյուջեն կարելի է բնութագրել որպես դրամական հարաբերություններ, որոնք ծագում են պետության և իրավաբանական ու ֆիզիկական անձանց միջև ազգային եկամտի վերաբաշխման առիթով՝ պետական կառավարման համակարգի սոցիալ-մշակութային և այլ միջոցառումների ֆինանսավորման համար նախատեսված բյուջետային միջոցների ձևավորման և օգտագործման հետ կապված: Բյուջեի շնորհիվ պետությունը հնարավորություն է ստանում ֆինանսական ռեսուրսները կենտրոնացնելու տնտեսական և սոցիալական զարգացման առումով որոշիչ տեղամասերում:⁴

Ըստ Ա. Ջանջուղազյանի՝ բյուջեն պայմանականորեն առանձնացված որևէ միավորի՝ մարդու, ընտանիքի, կոլեկտիվի, կազմակերպության, համայնքի և, վերջապես, պետության ֆինանսական կամ, այլ կերպ ասած, դրամական միջոցների ձևավորման և ծախսման ծրագիր է: Այսպիսի ընդհանրական սահմանումը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ անկախ մեր ցանկությունից կամ բյուջեի լինել-չլինելու մասին մտածելուց, մենք անընդհատ հարկադրված ենք լինում բյուջեի հետ կապված որոշումներ կայացնել:⁵

Տարբեր երկրների բյուջեներն ունեն իրենց առանձնահատկությունները, կառուցվածքը, գործունեությունը ապահովող նորմատիվ-իրավական դաշտը, այնուամենայնիվ, յուրաքանչյուր պետության բյուջեի կառուցվածքի հիմնական տարրերն են բյուջետային եկամուտները, բյուջետային ծախսերը, դեֆիցիտը կամ պրոֆիցիտը և այլն:

¹Տե՛ս *Бабкова Ю. Б., К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ БЮДЖЕТА* <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-suschnosti-byudzheta>, 340-343.

²Տե՛ս *Позднякова Т. Финансы в системе государственного регулирования социально-экономических процессов*, М., 2009, с. 97.

³Տե՛ս *Общая теория финансов. Под ред. Л. Дробозиной*, М., 1995, с. 32.

⁴Տե՛ս *Родионова В., Вавилов Ю., Гончаренко Л. и др. Финансы*, М., 1995, с. 252.

⁵Տե՛ս *Ջանջուղազյան Ա. Ս., Բյուջեների կառավարման գործընթացը Հայաստանի Հանրապետությունում*

Բյուջետային եկամուտներն անվերադարձ կարգով, օրենսդրությանը համապատասխան, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների դրամական միջոցներն են:¹

Բյուջեների եկամուտները գոյանում են հիմնականում սեփականության տարբեր ձևերին պատկանող և իրավաբանական անձ հանդիսացող բոլոր ձեռնարկությունների ու կազմակերպությունների կողմից կատարվող հարկային և ոչ հարկային վճարումների և մասամբ՝ բնակչությունից գանձվող հարկերի, տուրքերի ու վճարների հաշվին:

Քանի որ բյուջետային եկամուտների միջոցով են լուծվում հասարակության առջև ծառացած խնդիրները, ուստի իրականացրել ենք կոռեկցիոն-ռեգրեսիոն վերլուծություն ՀՀ բյուջետային եկամուտների և այլ մակրոտնտեսական ցուցանիշների միջև պատճառահետևանքային կապը բացահայտելու նպատակով: Կոռեկցիոն-ռեգրեսիոն վերլուծությունը կարևոր նշանակություն ունի տնտեսության մեջ տարբեր երևույթների բնութագրման և իրար վրա ազդող գործոնների միջև կապի հայտնաբերման համար:

Հաշվի առնելով ՀՀ ֆինանսների նախարարության հրապարակած պաշտոնական տվյալները՝ վերլուծության համար օգտագործել ենք հետևյալ ցուցանիշները՝

1. y արդյունքային փոփոխական – պետական բյուջեի եկամուտներ,
2. x անկախ փոփոխական – պետական պարտք:

Ռեգրեսիոն հավասարման կառուցման համար անհրաժեշտ էլակետային տվյալները ներկայացված են աղյուսակ 1-ում:

Աղյուսակ 1. ՀՀ-ում պետական բյուջեի եկամուտների կախյալ փոփոխականի վրա անկախ փոփոխականի ազդեցության գնահատման էլակետային տվյալները 2007-2020թթ. (մլրդ դրամ)

Տարիները	Պետական բյուջեի եկամուտները (y)	Պետական պարտքը (x)
2007	588,0	516,2
2008	785,4	584,6
2009	690,0	1270,7
2010	780,4	1379,3
2011	880,9	1592,7
2012	946,2	1764,4
2013	1071,4	1861,3
2014	1144,8	2109,6
2015	1167,7	2456,3

¹ Տե՛ս «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենք, քնն. 24.06.1997, հոդված 1,2:

2016	1171,1	2875,6
2017	1237,8	3279,6
2018	1308,3	3348,6
2019	1496,5	3512
2020	1560,7	4164,3

Արդյունքային և գործոնային ցուցանիշի փոխկապակցվածությունը բացահայտելու նպատակով որոշված է կոռելյացիայի գործակիցը, որը ցույց է տալիս, որ կապը պետական բյուջեի եկամուտների և պետական պարտքի միջև շատ ուժեղ է և ուղիղ (0,958032)¹:

Հաշվարկների արդյունքում ստացված գծային կապի ռեգրեսիայի հավասարումը ընդունել է հետևյալ տեսքը՝

$$y_{1,2,3,...,k} = 506,4 + 0,252x \quad (1):$$

Կառուցված ռեգրեսիոն հավասարման փոփոխականների կշռային ազդեցությունը հետևյալն է՝ $a = 0.3953$, ինչը նշանակում է, որ պետական պարտքի միջին հաշվով 1 միավորով աճը պետական բյուջեի եկամուտները ավելացնում է 0.252 միավորով:

Բազմակի ռեգրեսիայի հավասարման կարևորության գնահատումն իրականացվում է Ֆիշերի վիճակագրի հիման վրա՝ ստուգելով հավասարության զրոյական որոշման գործակցի վարկածը:

Եթե $F > F_{վիճակագիր}$, ապա դետերմինացիայի գործակիցը վիճակագրական առումով նշանակալի է, և ռեգրեսիայի հավասարումը վիճակագրորեն հուսալի է (այսինքն, b_i գործակիցները համատեղ նշանակալի են)։

$$F = 134.031, \text{ իսկ } F_{վիճակագիր} = 4,75$$

$F > F_{վիճակագիր}$, հետևաբար դետերմինացիայի գործակիցը վիճակագրական առումով նշանակալի է, և ռեգրեսիայի հավասարումը վիճակագրորեն հուսալի է:

Բարձրորակ ռեգրեսիայի մոդել կառուցելու կարևոր նախադրյալ է բոլոր դիտարկումներում շեղման արժեքներից պատահական շեղումների արժեքների անկախությունը: Սա ապահովում է ցանկացած շեղման և, մասնավորապես, հարակից շեղումների միջև փոխկապակցվածության բացակայությունը:

Եթե ավտոկորելյացիայի գործակիցը $r_{ei} < 0.5$, ապա հիմք ունենք պնդելու, որ ավտոկորելացիան բացակայում է:

Ավտոկորելյացիայի աստիճանը որոշելու համար ստուգենք ավտոկորելացիայի գործակցի նշանակությունը օգտագործելով ստանդարտ սխալի չափանիշը՝ $SeY = 0,267$:

¹ Հոդվածում ներկայացված բոլոր հաշվարկներն իրականացվել են <https://math.semestr.ru/regress/corel.php> կայքում տեղակայված ծրագրերի և «MS Excel-ի анализ данных» գործիքի միջոցով

Եթե առաջին կարգի ավտոկոռելյացիայի գործակից r_1 -ը գտնվում է հետևյալ միջակայքում՝ $-2.56 * 0.267 < r_1 < 2.56 * 0.267$, ապա կարելի է ենթադրել, որ ավտոկոռելյացիան բացակայում է:

Մեր օրինակում ավտոկոռելյացիայի գործակիցը՝ $r_1=0,059$

Քանի որ $-0.684 < r_1 = 0.0579 < 0.684$, հետևաբար ավտոկոռելյացիա չկա:

Կառուցած ռեգրեսիոն հավասարման հիմնական արդյունքերը ներկայացված են աղյուսակ 2-ում:

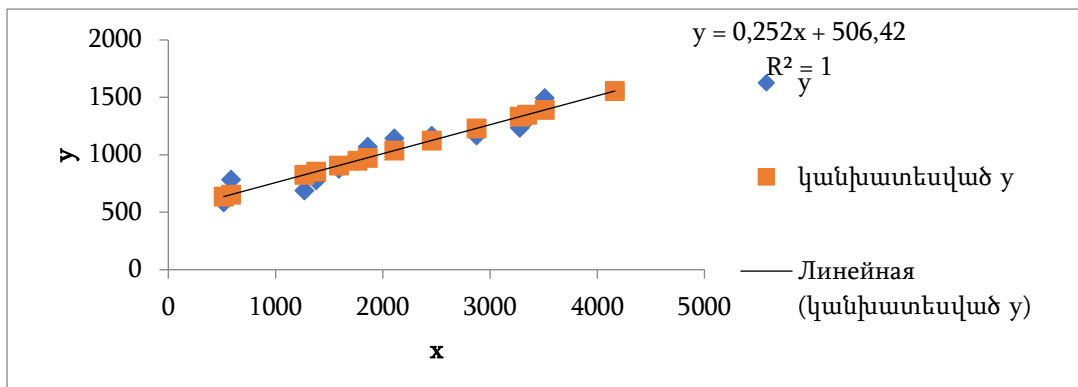
Աղյուսակ 2. Կոռելյացիոն-ռեգրեսիոն վերլուծության ռեգրեսիոն հավասարման հիմնական արդյունքները

Ցուցանիշը	Արդյունքը
Կոռելյացիայի գործակիցը	0,958
Հատկանիշների միջև կապը	Շատ ուժեղ
Դետերմինացիայի բազմակի գործակիցը (r^2)	0,919
Գծային կապի ռեգրեսիայի հավասարումը	$y_{1,2,3,...,k} = 0,252x + 506,4$
Ապրոքսիմացիայի միջին սխալը	7,32 %
Ստանդարտ սխալը	87,7 %
Դիտարկումների թիվը	14

(1) Գծային կապի ռեգրեսիայի հավասարման որակը գնահատվում է լավ:

Որպեսզի ցույց տանք, թե մեկ փոփոխականի աճը ինչքանով է կապված մյուսի հետ, ներկայացնենք գծային տրենդի գրաֆիկը: Կապը գծային է, քանի որ ակնկալվում է, որ մեկ փոփոխականի ֆիքսված աճը կտանի մյուս փոփոխականի ֆիքսված աճին:

Գծապատկեր 1. Գծային տրենդի գրաֆիկը¹

¹ Գծապատկերը կառուցվել է «MS Excel-ի анализ данных» գործիքի տվյալների հիման վրա

Այսպիսով, կարող ենք փաստել, որ մեր կողմից կառուցված ռեգրեսիոն հավասարման որակը գնահատվում է լավ, այսինքն՝ դիտարկված ցուցանիշները սերտորեն փոխկապակցված են միմյանց հետ, ինչը նշանակում է, որ մեկի աճի դեպքում մյուսը ևս աճում է. և հակառակը, մեկի նվազման դեպքում մյուսը ևս նվազում է, մասնավորապես, պետական պարտքի միջին հաշվով 1 միավորով աճը պետական բյուջեի եկամուտներն ավելացնում է 0,252 միավորով:

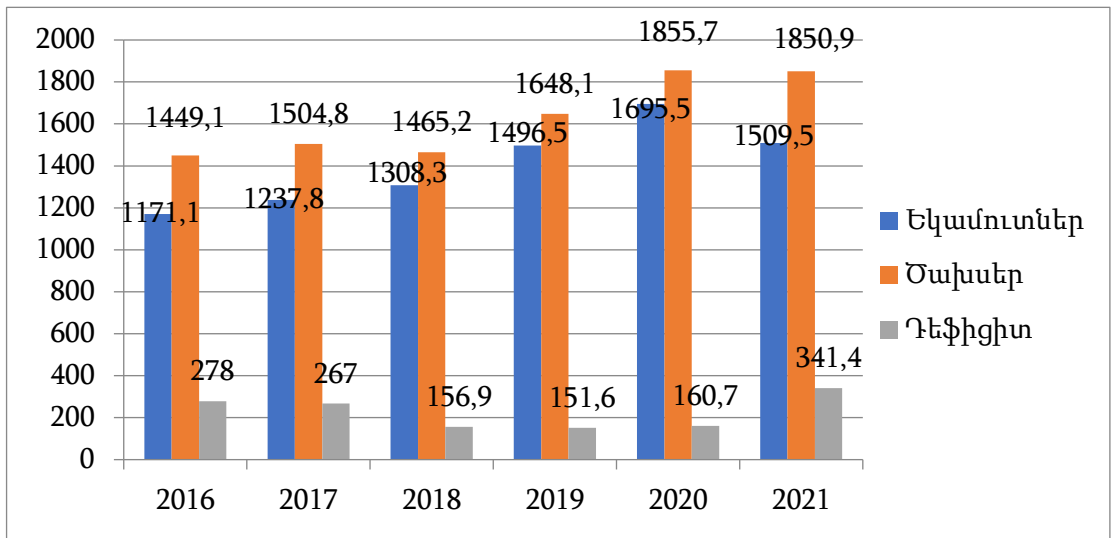
Հարկ է ընդգծել, որ ՀՀ օրենսդրության համաձայն, պետական պարտքի կառավարման նպատակով յուրաքանչյուր տարվա կառավարության *պարտք/ՀՆԱ* հարաբերակցությունը չպետք է գերազանցի 60%-ը, ինչը սակայն վերջին տարիներին չի պահպանվում: Դա բացասական երևույթ է, որը խոսում է ՀՀ հանրային ֆինանսական ոլորտում առկա լուրջ հիմնախնդիրների, ինչպես նաև օտարերկրյա կրեդիտորներից մեծ կախվածության մասին:¹

2020թ. մարտահրավերներով լի տարի էր ինչպես աշխարհի, այնպես էլ ՀՀ համար: Համավարակով առաջացած ֆինանսական և տնտեսական մարտահրավերներին գումարվեց նաև սեպտեմբերին հայ ժողովրդի դեմ սանձազերծված արցախյան պատերազմը, որի արդյունքում հայկական կողմն ունեցավ թե՛ մարդկային, թե՛ ֆինանսական ահռելի և անդադնալի կորուստներ: Արդյունքում պետական բյուջեի պլանավորված ցուցանիշները ունեցել են էական շեղումներ:

Գծապատկեր 2-ում ներկայացված են 2016-2021թթ. ՀՀ պետական բյուջեի ամփոփ ցուցանիշները: Նշված ժամանակահատվածում դեֆիցիտի ամենաբարձր ցուցանիշը գրանցվել է 2021 թվականին՝ արտացոլելով արցախյան պատերազմի ազդեցությունները 2021թ. բյուջեի վրա:

2020թ. հարկային եկամուտների և պետական տուրքերի գծով փաստացի եկամուտները 5,4%-ով նվազել են նախորդ տարվա նույն ցուցանիշից: Նվազման հիմնական պատճառ են հանդիսացել համավարակի և Արցախյան երրորդ պատերազմի հետևանքով տնտեսական ակտիվության անկումը, ներմուծումների և արտահանումների կրճատումը, խոցելի տնտեսական ոլորտների իրացման շրջանառությունների և աշխատատեղերի կրճատումը, ինչպես նաև համավարակի հետևանքով սահմանված արտոնությունները:

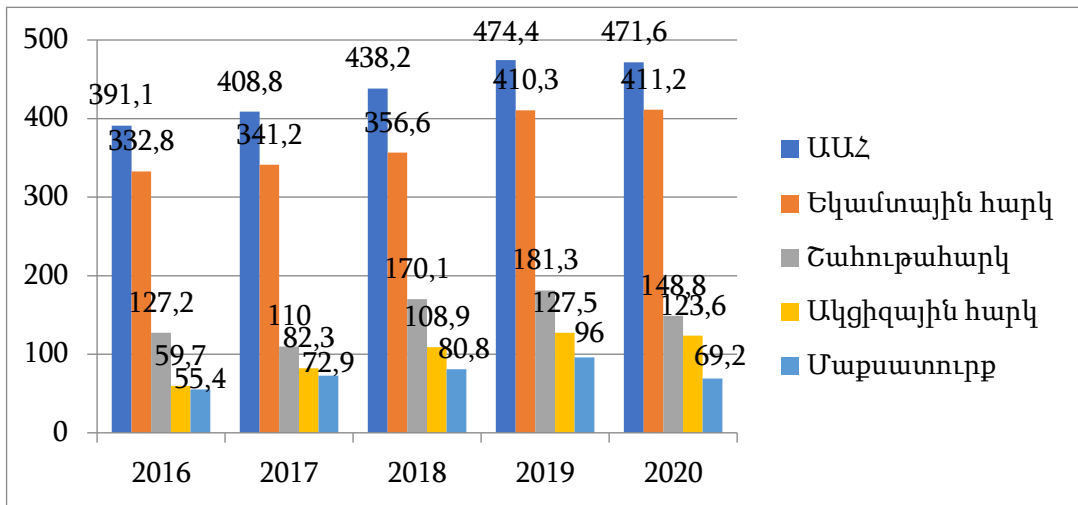
¹ Տե՛ս ՀՀ Օրենքը պետական պարտքի մասին, ՀՕ-78 Ն, հոդված 5.6:

Գծապատկեր 2. ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտները, ծախսերը և դեֆիցիտը 2016-2021թթ., մլրդ դրամ¹

ՀՀ բյուջետային եկամուտների կառուցվածքում բոլոր տարիների բյուջեների եկամտային մասերի ձևավորման գլխավոր աղբյուրը եղել են հարկային եկամուտները: Գծապատկեր 3-ում ներկայացնենք ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների կառուցվածքում հինգ խոշոր եկամտատեսակները 2016-2020թթ. ընթացքում: 2020 թվականին ԱԱՀ-ի և եկամտային հարկի գծով եկամուտները ավելացել են նախորդ տարիներին համեմատ: Շահութահարկի գծով մուտքերի վրա ազդող հիմնական բացասական գործոններից է հանդիսացել COVID-19 կորոնավիրուսի համավարակի հետևանքով շահութահարկի կանխավճարների գծով արտոնությունների սահմանումը: Ակցիզային հարկի գծով ընդհանուր մուտքերի վրա բացասական նպաստումն են ունեցել մաքսային մարմինների կողմից գանձված ակցիզային հարկի մուտքերը, ինչպես նաև ՀՀ հարկային օրենսգրքի 88-րդ հոդվածով նախատեսված 2020թ. հունվարի 1-ից հետո գործող կարգավորումները: Մասնավորապես՝ 2020թ. հունվարի 1-ից ակցիզային հարկով հարկման բազան համարվում է միայն ապրանքի քանակը (ծավալը): Մաքսատուրքերի գծով ընդհանուր նվազումը հիմնականում պայմանավորված է COVID-19 կորոնավիրուսի համավարակի հետևանքով համաշխարհային տնտեսական ակտիվության նվազմամբ:

¹ 2016-2021թթ. պետական բյուջեի մասին ՀՀ օրենքները

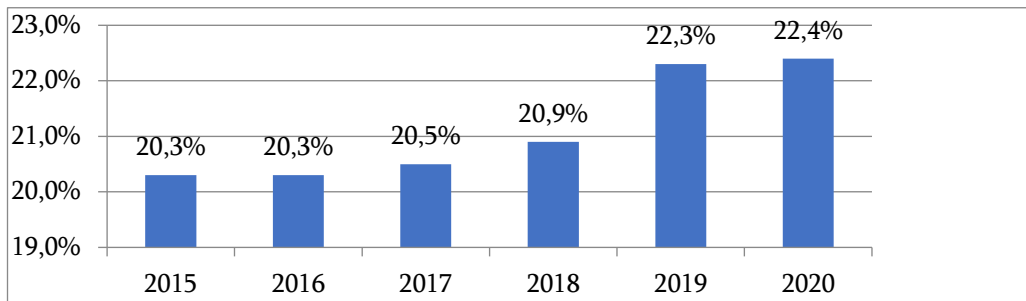

Գծապատկեր 3. ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների կառուցվածքում հինգ խոշոր եկամտատեսակները 2016-2020թթ., մլրդ դրամ¹

Քանի որ բյուջեի եկամուտների կառուցվածքում գերակշիռ մասը կազմում են հարկային եկամուտները, ուստի անհրաժեշտ է ուսումնասիրել հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը ՀՀ-ում: Հարկային համակարգի արդյունավետության կարևորագույն ցուցանիշներից է հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցության մակարդակը: Հարկերի հավաքագրման տեսանկյունից ամենակարևոր առաքելությունը տնտեսական աճով պայմանավորված հարկային եկամուտներ ապահովելն է և ստվերի կրճատման հաշվին հարկային եկամուտների աճը:

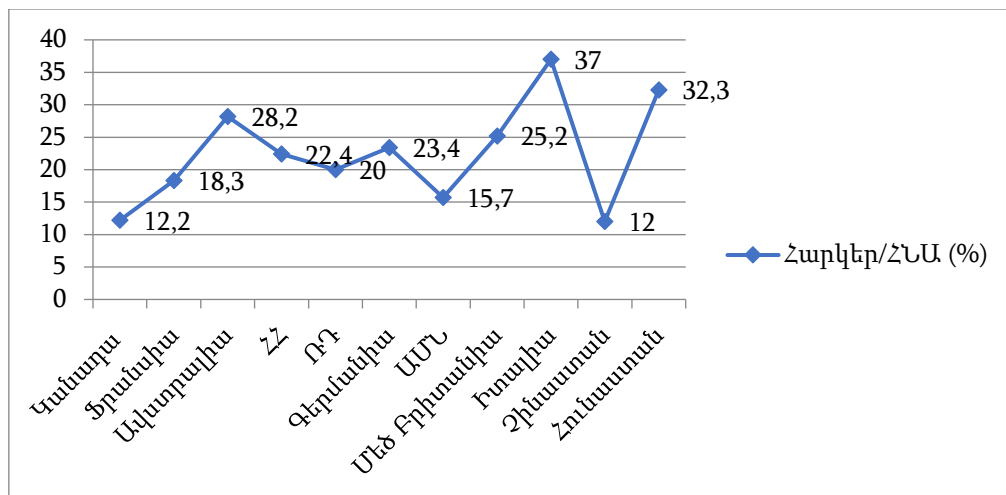
Հարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշի վերջին տարիների էական բարելավումը պայմանավորվել է ՀՀ կառավարության ստվերի դեմ իրականացվող պայքարով, հարկային վարչարարության բարելավմամբ և 2018-2020թթ. ավտոմեքենաների ներմուծման ծավալների կտրուկ աճով: Արտակարգ իրավիճակների պայմաններում հարկային կարգապահությունը ևս անկում է ապրում, սակայն հարկ վճարողների իրավագիտակցության և պետական եկամուտների կոմիտեի իրականացրած հարկային վարչարարության շնորհիվ 2020 թվականին նախորդ տարվա համեմատությամբ գրանցվել է *հարկեր/ՀՆԱ* հարաբերակցության ցուցանիշի 0,1 տոկոսային կետով աճ (Գծապատկեր 4):

¹ Գծապատկերը կառուցվել է հեղինակի կողմից, հիմքը՝ ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի պաշտոնական կայքէջի տվյալները, www.petekamutner.am

Գծապատկեր 4. Հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը 2015-2020թթ. ՀՀ-ում¹

Համեմատության համար ներկայացրել ենք նաև որոշ երկրների *հարկեր/ՀՆԱ* հարաբերակցությունը, որն արտացոլված է գծապատկեր 5-ում :

Գծապատկեր 5. 2020թ. Հարկեր/ՀՆԱ հարաբերակցությունը տարբեր երկրներում²

Գծապատկերի տվյալներից երևում է, որ *հարկեր/ՀՆԱ* հարաբերակցության ամենաբարձր ցուցանիշը գրանցվել է Իտալիայում, իսկ ամենացածրը՝ Չինաստանում: Հայաստանում *հարկեր/ՀՆԱ* ցուցանիշի արժեքը մոտ է ՌԴ-ում, Գերմանիայում արձանագրված ցուցանիշների արժեքին:

Համավարակի և պատերազմի բացասական հետևանքները վերացնելու նպատակով ՀՀ Կառավարությունն իրականացնում է մի շարք միջոցառումներ, մասնավորապես.

- Հարկի վճարումը սահմանված ժամկետներից ուշացնելու դեպքում ժամկետանց յուրաքանչյուր օրվա համար տույժի չափը սահմանվեց 0.04 տոկոս՝ մինչ այդ սահմանված 0,075 տոկոսի փոխարեն:

¹ ՀՀ պետական բյուջեի կատարման հաշվետվություններ՝ 2015-2020թթ.:

² Գծապատկերը կառուցվել է միջազգային Ceicdata տեղեկատվական հարթակի տվյալների հիման վրա՝ <https://www.ceicdata.com>, մուտք՝ 28.10.2021թ.:

• Ընթացիկ հարկային տարվա յուրաքանչյուր եռամսյակի համար շահութահարկի կանխավճարների չափերը սահմանվել են նախորդ հարկային տարվա շահութահարկի գումարի 20%-ով հաշվարկվող գումարի և նախորդ եռամսյակի ընթացքում ստացված եկամուտների 2%-ով հաշվարկվող գումարի նվազագույնի չափով: Հարկ վճարողներն ազատվել են նաև 2020թ. 2-րդ եռամսյակի համար շահութահարկի կանխավճարների հաշվարկման և վճարման պարտավորությունից:

• 2020թ. հուլիսի 1-ից 2021թ. դեկտեմբերի 31-ն ընկած ժամանակահատվածում ներմուծվող կամ ձեռք բերվող (կառուցվող, մշակվող) հիմնական միջոցների ամորտիզացիոն նվազագույն ժամկետը սահմանվել է հարկ վճարողի հայեցողությամբ, բայց ոչ պակաս, քան մեկ տարին:

• Հարկ վճարողի գույքի արգելադրման մասով չկատարված հարկային պարտավորությունների չափը սահմանվել է 1 միլիոն 500 հազար դրամ՝ 500 հազար դրամի փոխարեն:

• Մինչև 2024 թվականի դեկտեմբերի 31-ը ներառյալ շահութահարկի վճարումից ազատվում են գյուղատնտեսական արտադրանքի արտադրությամբ զբաղված շահութահարկ վճարողները՝ իրենց կողմից գյուղատնտեսական արտադրանքի իրացումից ստացվող եկամտի, ինչպես նաև այլ ակտիվների իրացումից ստացվող և այլ եկամուտների մասով, եթե այլ ակտիվների իրացումից ստացվող և այլ եկամուտների տեսակարար կշիռը համապատասխան հարկային տարվա համախառն եկամտի մեջ չի գերազանցում տասը տոկոսը:

• Հարկային գործակալը եկամտային հարկը հաշվարկում է ամսական հարկվող եկամտի նկատմամբ հետևյալ դրույքաչափերով.

1. 2020 թվականի հունվարի 1-ից՝ 23 տոկոս դրույքաչափով,
2. 2021 թվականի հունվարի 1-ից՝ 22 տոկոս դրույքաչափով,
3. 2022 թվականի հունվարի 1-ից՝ 21 տոկոս դրույքաչափով,
4. 2023 թվականի հունվարի 1-ից՝ 20 տոկոս դրույքաչափով:

Այսպիսով, բյուջետային եկամուտներն անվերադարձ կարգով, օրենսդրությանը համապատասխան, պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների դրամական միջոցներն են: ՀՀ բյուջետային եկամուտների գլխավոր աղբյուր համարվող հարկային եկամուտների կառուցվածքում գերաշրջում են ԱԱՀ-ն, եկամտային հարկը, շահութահարկը, ակցիզային հարկը և մաքսատուրքը: Բյուջետային եկամուտների և մակրոտնտեսական այլ ցուցանիշների միջև փոխկապվածության բացահայտման նպատակով իրականացված կոռելյացիոն-ռեգրեսիոն վերլուծության արդյունքում պարզվել է, որ կապը ՀՀ պետական բյուջեի եկամուտների և պետական պարտքի միջև շատ ուժեղ է, իսկ ռեգրեսիայի հավասարման որակը՝ լավ: 2020թ. տարածված համավարակը և սեպտեմբերի 27-ին սկսած Արցախյան երրորդ պատերազմը իրենց բացասական ազդեցությունն են

ունեցել ինչպես ՀՀ և ԱՀ ողջ ֆինանսական համակարգի, այնպես էլ բյուջետային եկամուտների հավաքագրման գործում: Պատերազմի բացասական հետևանքները վերացնելու նպատակով ՀՀ Կառավարությունը սահմանել է մի շարք հարկային արտոնություններ, որոնք նպատակաուղղված են ձեռնարկատիրական գործունեության աջակցությանը, ներդրումների խթանմանը, հետևաբար նաև՝ տնտեսական աճին:

Գրականություն

1. Ջանջուղազյան Ա. Ս., Բյուջեների կատարման գործընթացը Հայաստանի Հանրապետությունում:
2. Քթոյան Ա., Խաչիկյան Ս., Մովսիսյան Մ., Հակոբյան Կ., Տնտեսագիտական խնդիրների վիճակագրական վերլուծությունը SPSS փաթեթի գործադրմամբ: Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի Եղեգնաձորի մասնաճյուղ, Եղեգնաձոր, 2015:
3. «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենք, ընդ. 24.06.1997, հոդված 1, 2:
4. ՀՀ պետական բյուջեի մասին օրենքները՝ 2010թ.-ից մինչև 2019թ.:
5. 2021-2023թթ. ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր:
6. 2021-2023թթ. ՀՀ պետական միջնաժամկետ ծախսերի ծրագիր:
7. 2016-2021թթ. պետական բյուջեի մասին ՀՀ օրենքները:
8. ՀՀ օրենքը պետական պարտքի մասին, ՀՕ-78 Ն:
9. ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտեի պաշտոնական կայքէջ, www.petekamutner.am
10. ՀՀ պետական բյուջեի կատարման հաշվետվություններ՝ 2015-2020թթ.:
11. Бабкова Ю. Б., К ВОПРОСУ О СУЩНОСТИ БЮДЖЕТА <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-suschnosti-byudzheta>
12. Общая теория финансов. Под ред. Л. Дробозиной, М., 1995.
13. Позднякова Т., Финансы в системе государственного регулирования социально- экономических процессов, М., 2009
14. Родионова В., Вавилов Ю., Гончаренко Л. и др. Финансы, М., 1995.

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական խորհրդի անդամ, տ.գ.դ. Թ.Ն.Մանասերյանը: